

15. Відкритий лист В. Чорновола Генеральному секретареві ЦК КПРС Горбачову М. С. від 5 серпня 1987 р. // Український Вісник. — Вип. 7. — Серпень 1987 р. — С. 19-23.
16. Слово забирає Вячеслав Чорновіл (Передмова Л. Танюка) // Там само. — С. 7.

Анотації

Кривдина И. Б. Эволюция мировоззренческих позиций Вячеслава Черновола.

Стаття посвячена известному українському політику, журналісту и правозащитнику В. Черноволу. Прослеживается еволюция мировоззренческих позиций активного участника национально-демократического движения в Украине во второй половине XX в. в контексте его общественно-политической деятельности.

Krivdina I. B. The evolution of Vyacheslav Chernovol's world-conception.

The article is devoted to V. Chernovol — the famous Ukrainian politician, journalist and law-defender. The world-conception evolution of the active participant of national-democratic movement in Ukraine in the second half of the 20th century in the context of his socio-politic activities is traced.

В. О. Мирошниченко

І. А. ЛИННИЧЕНКО І ПИТАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Одним з основних моментів біоісторіографічного аналізу є вивчення суспільної позиції і політичних переконань ученого, який є об'єктом такого аналізу. Подібний аналіз особливо цінний, якщо учений жив і працював в перехідний момент історії своєї держави [1].

Основа наукових інтересів доктора Російської історії, професора Імп. Новоросійського університету І. А. Линниченка — історія України. При цьому його політичні погляди відбивали переконання представників “державної школи” російської історіографії — “єдина і неділима Росія”. Його позиція була настільки непохитною, що в радянський період Радянська історична енциклопедія характеризує його як “великодержавного шовініста” [2].

Відношення І. А. Линниченка до українського руху було достатньо негативним. Одним з головних опонентів І. А. Лин-

ниченка в цьому питанні виступив з найвідоміших учнів “київської” школи В. Б. Антоновича, один з головних ідеологів української державності — М. С. Грушевський. При цьому політичні розбіжності привели, до певної міри, і до особистої неприязні. Зокрема, описуючи одну із зустрічей з І. А. Линниченка, М. С. Грушевський відзначив: “В поїзді було претісно, стрілися з Лінніченком і балакали до Волочиська; дуже він не смачний”. [3] Проте особиста неприязнь не заважала М. С. Грушевському тверезо оцінювати науковий потенціал І. А. Линниченка, значення його праць — в 1899 р. “Руська історична бібліотека” надрукувала одну з основних робіт І. А. Линниченка “Суспільні верстви Галицької Русі XIV-XV в.” [4] Пізніше, у випусках ЗНТШ публікувалися рецензії на роботи і виступи І. А. Линниченка.

Відносини І. А. Линниченка і представників українського руху загострилися після XIV Археологічного з'їзду, що пройшов в Чернігові. В одному з виступів С. П. Шелухін дав своє бачення походження, змісту і вживанню слів “Україна”, “український” і “українець”, що викликало різку відповідь І. А. Линниченка на сторінках “Одеських Новин”: “Та пробачить мені шановний С. П. Шелухін, але його історичні і етнографічні роботи грішать серйозними недоліками: їм бракує правильної наукової школи, науково-критичний метод, строга оцінка матеріалу, обережність і обґрунтованість у висновках”. [5] В цій і ще одній статті “Ще одна остання оповідь” [6] І. А. Линниченко в достатньо різкій формі веде полеміку з С. П. Шелухіним, указуючи, що неправомірно вживати слово “Украина” стосовно волості (долі), володінню, краю, землі (як це затверджує С. П. Шелухін), а, отже, і виводити Україну з часів київських князів: “в літописну епоху в південній південно-західній Русі україною називали тільки кордон” [7]. І. А. Линниченко не заперечує, що назва “Україна” йде в глибину століть і уживається достатньо давно. Проте, посилаючись на Іпат'євський літопис, затверджує: “назва України — прикордонній місцевості абсолютно природно для переяславської землі, граничної із степом.” Висновки І. А. Линниченка категоричні — в літописну епоху в південній і південно-західній Русі “украиной” називалася тільки межа, прикордонні місця, але ніяк не “земля, що полягає у володінні південноросійського на-

роду”. [8] На підтвердження своєї точки зору він наводить приклади з літописів, коли в Польському і Московському державах “україною” називали землі, які граничать із Степом. І лише починаючи з XVII століття можна, на думку І. А. Линниченка, говорити про “Україну” як про конкретну територію: польський уряд будував для захисту від татарських набігів ланцюг фортець. З часом цей “ланцюг” рухався вперед, відвойовуючи у супротивника все більше і більше території. І ось тоді то і стали називати всю цю територію фортець “Україною”. [9]

Полеміка з представниками українських кіл, велася І. А. Линниченком і в приватному листуванні. Гостроту її видно, наприклад, в листі М. С. Грушевського від 28 лютого 1915 р.: “Свою діяльність не вважаю, як Ви висловлюєтесь “неекономною затратою сил. Культурний, суспільний та економічний розвиток України можливий лише на національній її основі. [10] Таке положення не сприймалося І. А. Линниченком — гарячим прихильником “державної школи” в російській історичній науці. А звідси виникала і його неувага до всіх спроб зближення з боку українських культурних і політичних кіл — не допомагали ні переклад книги на українську [4], ні доброзичливі рецензії в “Українському житті”: “Спогади проф. Линниченка мають значення для історика українського відродження” [11]. Раз обравши свою життєву позицію, він залишався їй вірний: сила держави — в єдності всіх частин — з гілок східного слов’янства, тільки завдяки єдності вона зуміла вижити у минулому, тільки так вона зможе протистояти зовнішнім ворогам і зараз.

Найяскравіші роботи І. А. Линниченка, присвячені політичній проблемі української державності, з’являються в 1917р. [12] і 1919р. [13]. Проте ретельний аналіз показує, що в його роботах немає і натяку а “великодержавний шовінізм”. Навпаки — це скорбота людини, на очах якої рушиться будівля слов’янської єдності. Це спроба дати відповідь на питання: чи необхідно в такий критичний момент роздробляти сили? “Німеччина, ніколи не відмовляється від своїх планів світової гегемонії, поснідає однією частиною, пообідає іншою і повечеряє третьою, а наша Русь, перетвориться на провінцію орди німецьких юнкерів” [14].

На думку І. А. Линниченка проблема штучно роздута — на-

віть репресії по відношенню до малоросійської мови почалися з появою українофільства, значення якого, на думку І. А. Линниченка, сильно перебільшено. В існуючій в ранньому середньовіччі староруській державі навіть з настанням часів роздробленості на окремі князівства не виникала думка про розділ: “відчуття спільності походження, спільності завдань, загальної країни — не дивлячись на родові і сімейні рахівниці, було живе і сильне” [15].

Безумовно, що за століття, котрі пройшли з розпаду колись могутньої Київської держави, нагромадилося чимало образ. Уміючи бачити дві сторони медалі, І. А. Линниченко підкреслював: “Я аніскільки не захищаю старшої гілки російського народу, що підняла стяг і гегемонії, що досягла, — великоросів. Вони сильно повинні в цьому відчуженні своєю зарозумілістю, своєю суворістю і часом жорстокістю до своїх братів” [16].

Проте, в справі боротьби за об’єднання слов’янських земель успіх був на стороні перш за все тих, хто зумів поставити собі мету і йти до неї, згуртувавши себе в непорушній єдності. Зі всіх східнослов’янських народів цього зуміли досягти тільки великороси. Тому даремно обвинувачувати їх у всіх бідах малоросійського народу: “винні і менші брати — вони винні в інертності, відсутності солідарності в прагненні захищати свої права” [17]. В підтвердження своїх слів І. А. Линниченко наводить думку свого вчителя В. Б. Антоновича про те, що малороси не змогли створити державу в XVII ст. перш за все тому, що вони народ не державний, не здатний створити державу.

Таке ж радикальне ставлення І. А. Линниченко і по відношенню до української (малоросійської) культури — будучи сам за національністю українець (малорос), він заперечує її існування в століттях. Хоча І. А. Линниченко визнає, що для нього, як малороса, цей факт не менше важкий, ніж для М. С. Грушевського. Проте треба не закривати на це очі, і не намагатися вигадувати собі історію — необхідно зрозуміти, чому так відбулося.

Саму можливість існування незалежної української держави в майбутньому І. А. Линниченко не заперечував — він підкреслював, що для цього необхідні певні історичні умови.

У кінці серпня 1919 р. Одесу на короткий термін займа-

ють війська генерала А. І. Деникіна. Професор І. А. Линниченко одразу ж бере активну участь в роботі “Підготовчої по національних справах комісії”. Комісія ставила своєю метою на момент відновлення самодержавної влади в Росії підготувати “всі матеріали, необхідні для захисту російських інтересів” [18]. Це відповідало політичним поглядам І. А. Линниченка, і при його активній участі до друку готуються збірки статей, які присвячені вже не стільки боротьбі проти більшовиків, скільки ідеологічному протистоянню національним рухам на території колишньої Російської імперії. І в першу чергу — проти національного українського руху і молодой незалежної української держави. В першому випуску “Праць підготовчої по національних справах комісії. Малоросійський відділ”, разом з роботами проф. П. М. Богаєвського, А. В. Стороженка, А. І. Савенка, проф. Б. М. Ляпунова, І. А. Линниченко публікує три свої невеличкі роботи: “Малорусская культура” [19], “Русские начала в Русской Галиции” [20], “Малая Россия или Украина” [21]. Проте пропрацював І. А. Линниченко в “Комісії” недовго — в другій половині листопада 1919 р. він залишає Одесу і прямує до Криму — точна мета поїздки дотепер неясна. Більше в Одесу І. А. Линниченко не повернувся. Він помер 9 червня 1926р. в Сімферополі. Наукова громадськість відгукнулася на його смерть декількома некрологами і можна припустити, що один з них міг бути написаний М. С. Грушевським. [22]

Виходячи з цього дослідження, можна зробити певні висновки. По-перше, практично не вивчені стосунки між І. А. Линниченком та українськими культурними та політичними діячами. Інтерес для подальшого дослідження становить таке питання: в якому руслі та напрямку розвивались ці відношення? Наскільки обидві сторони були готові до компромісу? По-друге, представляє інтерес питання про те, яким чином наукові інтереси І. А. Линниченка впливали на його політичні погляди чи навпаки. По-третє, факт активної праці І. А. Линниченка “В підготовчій з національних прав комісії”, а також те, що деякі з членів цієї комісії досить активно співпрацювали з легендарною денікінською “АБЕТКОЮ” (розвідкою), порушує питання про можливість співпраці І. А. Линниченка з цією таємною організацією. І може, саме в цьому полягає одна з головних причин його відмови повернутися до Одеси з Криму

після остаточного встановлення радянської влади, не зважаючи на численні прохання, в тому числі одного з його найяскравіших учнів М. Є. Слабченка.

Джерела та література

1. Попова Т. Н. О методике биоисториографических исследований // Зап. іст. факультету. — 1997. — Вип. 5. — С. 169.
2. Линниченко Иван Андреевич // Советская историческая энциклопедия. — М., 1965. — С. 690.
3. Щоденники М. С. Грушевского / Публ. та ком. І. Гирича // Київська старовина. — 1995. — №1. — С. 17.
4. Линниченко И. А. Суспільні верстви Галицької Русі XIV-XV в. // Руська історична бібліотека. Т. 7. — 1899. — 141с.
5. Линниченко И. А. Что такое “Украина” // Одес. Новости. — 1908. — 7 сент. — №7613.
6. Він же. Еще одно, последнее сказание // Одес. Новости. — 1908. — 24 сент. — №7626.
7. Линниченко И. А. Что такое “Украина” // Одес. Новости. — 1908. — 7 сент. — №7613.
8. Там само.
9. Там само.
10. ДАОО. — Ф. 153. — Спр. 235. — Арк. 3-4.
11. Рецензія: Рец. на кн.: Линниченко И. А. Речи и поминки: Сб. ст. по ист. русск. лит. и биогр. воспоминаний. Одесса, 1914. 321 // Укр. жизнь. — 1914. — №11-12. — С. 115.
12. Линниченко И. А. Малорусский вопрос и автономия Малороссии. — Пет. — Одесса, 1917. — 40с.
13. Він же. Малорусская культура. — Одесса, 1919. — 17с.
14. Линниченко И. А. Малорусский вопрос — С. 38.
15. Там само. — С. 22.
16. Там само. — С. 20.
17. Там само.
18. ДАРФ. — Ф. 446. — Оп. 2. — Спр. 105. — Арк. 12.
19. Линниченко И. А. Малорусская культура // Труды подготовительной по национальным делам комиссии. Малорусский отдел. Вып. 1.: Сб. ст. по русскому вопросу. — Одесса: Тип. “Русская культура”, 1919. — С. 32-51.
20. Він же. Малая Россия или Украина // Там само. С. 64-69.
21. Він же. Русские начала в Русской Галиции // Там само. — С. 70-79.
22. Линниченко Иван Андреевич: Некролог // Украина. — 1927. — №3.

Анотації

Мирошниченко В. А. И. А. Линниченко и вопрос независимости Украины.

В центре изучения — фигура профессора И. А. Линниченко. В основе статьи — ряд архивных материалов, публикаций, работ самого И. А. Линниченко. Автор с позиции биоисториографии рассматривает систему политических взглядов И. А. Линниченко, которые на настоящий момент изучены весьма слабо.

Miroshnichenko V. A. I. A. Linnichenko and the question of independence of Ukraine.

The figure of professor I. A. Linnichenko is in the center of the paper. The article is based on the number of archive materials, publications and I. A. Linnichenko's works. The author examines the understudied political looks system of I. A. Linnichenko from the view point of biohistorygraphics.

Д. В. Підлісний

ДІЯЛЬНІСТЬ П. І. ЗАЛІСЬКОГО НА ПОСАДІ ХАРКІВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО СТАРОСТИ (ТРАВЕНЬ — ЛИПЕНЬ 1918 РОКУ)

Період Визвольних змагань 1917-1921 років характеризувався процесом широкого залучення до участі у справах державного управління представників української інтелігенції. Внаслідок цього в Україні з'явилася ціла плеяда талановитих урядовців, які реалізовували свої державницькі здібності у владних структурах Української Народної Республіки та Гетьманської Держави П. Скоропадського. Натомість в українській історіографії більш-менш вичерпно висвітлена лише діяльність осіб, що, займаючи вищі державні посади, здійснювали суттєвий вплив на формування внутрішньо і зовнішньополітичного курсу, тоді як решта діячів (насамперед регіонального рівня), серед яких є чимало визначних та, у той же час, суперечливих постатей, і на сьогодні залишається майже невідомою. Однією з таких постатей є особа генерал-майора П. І. Заліського, який протягом кількох місяців очолював губерньську адміністрацію Харківщини, що була на той час і залишається сьогодні одним із стратегічних регіонів України.

Аналізуючи стан наукової розробки проблеми, якій присвя-